

100 ÉVE SZÜLETETT FRISS GÁBOR

(Budapest, 1926. június 28. – Budapest, 1994. szeptember 28.) énekzenetanár, karnagy, főiskolai docens, főtanszakvezető.

I.

Tanulmányait 1947 és 50 között a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés szakán Szabó Ferenc, 1950 és 1957 között középiskolai énektanár- és karvezetőképző szakon Vásárhelyi Zoltán növendékeként végezte. 1946-tól 1957-ig különböző kórusok karnagya volt, 1957 és 1959 között a budapesti I. kerületi, Attila utcai Általános Fiúiskola tanára, 1959-től 1966-ig a II. kerület Lorántffy Zsuzsanna utcai Ének Zenei Általános Iskola zenei igazgatóhelyettese:

Friss Gábor az első sor közepén

1966-tól a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Zenetanárképző Intézete Budapesti Tagozatának főtanszakvezető helyettese, tagozatvezető helyettese, tanszékvezetője, szolfézs-, ének módszertan, karvezetés tanítási gyakorlat tanára. 1962 és 1973 között az Ifjú Zenebarát szerkesztője, Az ének zene tanítása szerkesztőbizottsági tagja, 1958-tól az Országos Filharmónia műsorismertetője, a Magyar Rádió külső munkatársa. Művei: könyvek, tankönyvek, cikkek, tanulmányok magyar és idegen nyelven.

II.

LEVÉL FRISS GÁBORHOZ¹

Kedves Gábor!

Először és utoljára írok levelet Neked. Figyeled a szóhasználatot? Látod, arra köteleztél, hogy használjam azt a szót, amelytől több mint évtizede viszolygok, a befejezettséget, a megváltoztathatatlan lezárttságot kifejező „utoljára” szót – amelyet oly nagy kedvvel és lelkesedéssel irtottam mondott és írott szövegben egyaránt. Levélből ez az első, több mint két évtizedes személyes ismeretségünk során – jóllehet, „postáimból” igencsak szép gyűjteményt halmozhattál volna fel. A leggyakoribb az információközlésre szorítókozó noteszlap (zongorabillentyű-sorral díszített, egykor még Tőled kapott, macskás vagy öntapadós szélű, Japánból!) és a valamilyen utalást tartalmazó, poénos képeslap vagy ajándékkísérő kiskártya. És még a sűrűn teleírt üdvözlőkártyák szövege is gyakran a beígért szóbeli beszámoló reményében ért véget. Mert a Veled való kapcsolatban elhanyagolható szerepet játszott a monológ. Még a telefonos vagy személyes megbeszéléseken is mindig fontos volt a dialógus, a tervek felvázolása közben is szinte érzékletes hely várta az egyetértő vagy kételkedő hümmögést.

Első személyes találkozásunk a gyakorlati tanítás államvizsgámon történt, ahol Te voltál a bizottság elnöke – néhány évvel később az a feladat várt rám, hogy szerkesztőként fogadtassam el magamat Veled, ilyen munkatársi kapcsolatban mindenkori legfiatalabb kollégádként. Kiszámíthatatlan volt, mikor sikerül ez egykönnyen, míg máskor csak hosszas győzködés árán jutottunk közös nevezőre. De akárhogy is alakult, hamarosan nyilvánvalóvá vált: mindig egyazon cél felé indulunk, s amikor már vitán felüli volt a végcél azonossága, kevésbé bántónak tündek az odavezető út göröngyei.

¹ Fittler Katalin írása a Parlando 1994/6. számában jelent meg.

Akaratodon kívül sok mindent tanultam e munkakapcsolatból, sokszor megerősítettél egy-egy elképzelésem helyességében. Ha nincs a Muzsikáló Magyarország, a vetélkedő-sorozatok népes csapata, a Muzsikus ABC, a Muzsikus névnapár, a Felfedezőúton muzsikáló városokban sorozat megannyi láttató műsora, és mindenkori fő kedvenced, a Labirintus, melyet végre én is megörökölhettem korábbi szerkesztőitől, akkor minden bizonyosan igénytelenebb szerkesztő lennék. Kevesebb is beérvém mindenkori munkatársaimtól, s talán képes lennék azt is megérteni, hogy a kevéssé kifizetődő tevékenység iránti lelkesedés elapadhat. Esetleg hagynám magam meggyőzni arról, hogy a dokumentálás igénye akár elsődleges is lehet valamely alig vonzó műsor esetében. Szerencsére, ez már nem fordulhat elő! A tanáros és tanári lelkesedés mindkettőnkét átsegített a hullámvölgyeken – és a végeredmény utólag szinte mindig igazolta a befektetett munka jogosságát.

Azt sem szándékosan tanítottad meg (sőt, talán nem is tudtad, hogy e tekintetben Te voltál az első számú mintapélda), hogy az előlegezett bizalomnak szinte kifogyhatatlannak kell lenni. Mert ugyan hová jutottunk volna, ha a mindennapok során máshol kapott sérüléseket (jogos vagy vélt szándékos bántásokat) kompenzáló „öntudatoskodásokat” felrójuk egymásnak, vagy ha mellre szívjuk az éppen sértettnek indokolatlan gyanakvását! És ezek a „rossz pillanatok” azért is tanulságosak, mert arra figyelmeztettek: még a legnagyobb önkontrollal sem sikerül mindig minden más problémát „letenni a küszöbnél”, s hogy a legnagyobb figyelem sem felejteti el a környezet által kiváltott aktuális érzéseket.

Jó volt látni: a tanár számára nincsenek generációs problémák, a diákokra figyelés gesztusából egyfajta alkalmazkodás születik, amely lehetővé teszi, hogy a másként megfogalmazott lényeg mindenképpen eljusson a tanulókhöz. Éppen e figyelő magatartás tette lehetetlenné köztünk a monológ műfajt (mindkét irányban!) – és ezért kérdeztünk rá a hallgatva-figyelőre a telefonban, hogy „ott vagy még!”?

Most meg csak írok, a közbeszólás és a válasz reménye nélkül. S egyszersmind „törlesztek” is: az utolsó (lám, megint itt kísért e szó!) megbeszélés látogatásra azt ígértem, hogy „megfertőztek” a Martin Buber iránti határtalan lelkesedéssel. Az ilyen kedves kötelesség a legjobb fajta időtöltések egyike - gyakran ilyen magánbeszélgetésekben fogalmazódott szavakká egy sejtés, egy érzés, egy gondolat, s igazságáról a figyelő partner reakciója adott mindenkor megbízható visszajelzést. Ugye, tudod, hogy máris hiányzik a még le nem adott írások egyik első olvasójának véleménye, megjegyzése? De Martin Babert

ígértem, a közelmúltban megjelent „Én és Te” című könyve alapján. Talán, ha olvasod, ha „időben” megismered, erőt adnak a Szókratészre vonatkozó mondatok: „De mily szépen és jogosan hangzik Szókratész oly eleven, oly nyomatékos Én-je! Ez a végtelen beszélgetés Én-je, s a beszélgetés levegője lengi körül minden útjain, még a bírák színe előtt is, s még a fogság utolsó órájában is. Ez az Én az emberhez való viszonyban élt, mely viszony a beszélgetésben öltött testet. Hitt abban, hogy az emberek valóságosak, és kiment közülük, így velük volt a valóságban, és a valóság nem hagyta el többé. Még magányossága sem lehet elszigeteltség, s ha az emberiség néma a számára, akkor hallja a daimiont, aki Te-t mond neki.”

Ugye, már ennyi idézet alapján is jogos a lelkes elragadtatottságom?!

Búcsúzóul még egyszer Martin Buber: „Az utunkon minden – döntés: tudott, sejtett vagy titokban maradó...”. Te mindig a munka mellett döntöttél, nemigen hittél akkora mennyiségben, amely felvállalhatatlan lenne. Egyszer ennek nagy hasznát láttuk: miközben szív műtéttel a kórházban feküdtél, az előre felvett műsorok a Te hangodon szólaltak meg rendszeresen a Rádióban. Pedig az előre dolgozásban semmiféle szándékosság nem lehetett akkor. Azóta – épp e példa nyomán – talán...

És ennek a közös szemléletnek köszönhető, hogy hangod még sokáig hallhatják, új műsorokban is, a zenekedvelők. Neked köszönhetjük, hogy hiányod még jó ideig fájni fog. De Te megérdemelted a pihenést – legyen könnyű Neked a föld! Búcsúzom Tőled:

Fittler Kati

III.

FRISS GÁBOR A ZENE NEVELŐEREJE²

A magyar zenei nevelés az utóbbi két évtizedben kivirágzott reneszánszát – bármennyire is különös – nem fogadta a közvélemény egyértelműen. Voltak, akik ugyan elismerték, hogy a zenét szerető és értő ember kulturáltabb, csiszoltabb, de kételkedtek a „tömeges széplélek-termelés” szükségességében. Voltak, akik „zenész túltengéstől” tartottak, mások „keréketört életpályáktól”,

² Budapest, 1968/10.

csalódásoktól féltették az ifjúságot, s akadtak, akik az egészséget a Kodály nevelte és vezényelte zenetanári gárda fanatikus utópiájának ítélték.

A felszabadulás óta eltelt időszak azonban bebizonyította, hogy a Kodály megálmodta ének-zeneoktatási forma, valamint az oktatás során alkalmazott módszerek jelentős minőségi változást eredményeztek a 6-14 éves gyermekek zenei műveltsége, s ezen túl az általános tanulmányi előmenetel területén. E jelentős fejlődés különösen a *naponként* ének-zenét oktató ún. *zenei általános* iskolákban vált szembetűnővé.

Gulyás György békés-tarhosi kísérletei után Nemesszeghy Lajosné szervezte az első zenei osztályt 1950-ben Kecskeméten. Ma már 117 iskolában (ebből 24 fővárosiban) folyik naponkénti ének-zeneoktatás: országosan mintegy 25 000 gyermek jár *ének-zenei általános* iskolába.

Az új – s világszerte egyetlen – iskolatípus célja elsődlegesen nem a muzsikusképzés, hanem a zeneileg valóban művelt, sokoldalúan tájékozott, zenét szerető ifjúság nevelése. A zenei oktató-nevelő munka, a szakismereteken túl, tudatosan hat a *tanulók érzelmi, értelmi, világnézeti, erkölcsi-akarati tulajdonságainak fejlődésére*. Arra törekszik, hogy a zenei műveltség széles körű kiterjesztésén és felemelésén túl segítséget nyújtson a természettudományos, a humán és esztétikai tárgyak oktatásának, vagyis a *zenetanulás során különlegesen kifejlődött képességeket és készségeket a közismereti tantárgyak elsajátítása szolgálatába is állítsa*.

Az ének-zeneoktatás alapelve – a tanulók életkori sajátosságainak megfelelően – a játékosság, az élményszerűség, a sokoldalú érzékeltetés és szemléltetés, valamint a sokirányú tudatos megközelítés és gyakorlás. A zenei írás-olvasás módszertani alapja a relatív szolmizáció. A szolmizálás a kottaolvasás legegyszerűbb, legvilágosabb módja, eszköz ahhoz, hogy mielőbb zeneileg pontosan tudjanak kottáról énekelni a tanulók.

Az egyes tantárgyakon belüli sokoldalú szemléltetés mellett különös gondot fordítanak a *zenei általános* iskolákban a *tantárgyak közötti koncentrációra* is, vagyis egy témakör különböző tantárgyak keretében tanult anyagának a lehetőség szerinti időbeni összehangolására, az összefüggések feltárására, a kölcsönös hivatkozási alapok megteremtésére. Eredményesen alkalmazta egy fővárosi *ének-zenei általános* iskola tantestülete a tantárgyi koncentrációt a francia forradalom tárgyalása során a következőképpen: Franciaország földrajzát a VI. osztályban tanulják a növendékek. Az oktatás során a tanár megjegyezte, hogy ez az az ország, amelynek forradalma jelentősen hatott egész Európa

társadalmi és művészeti életére. A VII. tanév elején az irodalomtanár felhívta a tanulók figyelmét Victor Hugo: Nyomorultak című regényére (nem tananyag, csupán ajánlott olvasmányként). Ez idő tájt sugározta a rádió a mű dramatizált változatát; film, később tv-filmsorozat formájában is műsorra került – így a gyermekek túlnyomó többsége valamilyen alakban megismerte a regényt, s ezen keresztül a kort, az eseményeket. A VII. évfolyamban tárgyalják az énekórákon a romantika mestereit és alkotásaikat. Az énektanár kis átcsoportosítással megtanította a Marseillaise dallamát Kodály Zoltán többszólamú feldolgozásában, lemezről bemutatta Schumann: A két gránátos című dalát és Csajkovszkij 1812 című nyitányát (mindkettőben felcsendül a Marseillaise dallama), felidézte a már tanult Beethoven: III. Eroica-szimfónia dallamait és történetét, valamint Beethoven V. Sors-szimfóniája I. tételének egyik témáját, amely szinte tükörképe a Marseillaise-nek. Utalt Beethoven forradalmi szellemére, a Fidelio zárójelenetére, Chopin: Forradalmi etűdjére, Verdi operáira, s mindazon alkotásokra, amelyek a francia forradalom hatását tükrözik. A rajztanár művészettörténeti anyagközlése során elemezte a francia romantikát és kapcsolatba hozta Delacroix: A Szabadság vezeti a népet, s Daumier: A barikádon című képével, valamint bemutatta Goya: A forradalmár kivégzését. A táncórán az *ének-zenei általános* iskolákban a két testnevelési óra egyike nép- és történelmi társastánc óta) megismerkedtek a növendékek a Carmagnole-lal és muzsikájával, a korabeli öltözékekkel. Az Operaházban pedig megtekintették Aszfajev: Párizs lángjait.

Ilyen sokoldalú, élményekben, benyomásokban, a tanulók érzelmeire és tudatára mélyen ható előkészítés után került sor a történelemórán a francia forradalom részletes tárgyalására. Kiderült, hogy a tanulók már tudják az anyagot, hibátlanul mondták el a történelmi esemény részleteit és összefüggéseit. A tanárnak nem kellett előadást tartania, csupán irányító kérdésekkel segítette a gyerekközösséget a téma feldolgozásában, majd rövid összefoglaló vázlatot írt. A számonkérés során a tanulók kifogástalan, nagy anyagtudásról tanúskodó feleleteket produkáltak – a leggyengébb osztályzat 4-es volt.

Az elmúlt évek során országos szinten kiviláglott, hogy a *zenei általános* iskolák növendékeinek tanulmányi eredménye jelentősen magasabb a közismereti tantárgyak területén, mint a hagyományos általános iskolákban tanuló gyermekeké. Ennek alapvető oka – mint már említettük – a zene nevelőerejében, az alkalmazott módszerekben és a nevelőerő tudatos felhasználásában rejlik.

Pl. az *írás* tanulásánál alapvető nehézség a betűk megformálása és egymáshoz kapcsolása. Már az I. osztályban naponként folyik zenediktálás. Az egyszerű negyed- és nyolcad értékekből álló ritmusképletek lejegyzése is írásgyakorlat, tehát az íráskészség fejlesztésének egyik módozata. A ritmusképletek lejegyzése a legegyszerűbb íráselemek (függőleges és vízszintes egyenesek) segítségével történik.

Ezen egyszerű íráselemek használata közben még arra is jut ideje a kisgyermeknek, hogy az íróeszköz helyes tartására, munkája esztétikus külalakjára és hibátlanságára is ügyeljen. A zenediktálás egyenletes lüktetésű, a ritmusírás is egyenletes tempójú; mindez szokássá, képességgé fejlődik, a gyermek betűírása is egyenletes lesz. A fokozatos és többoldalú írásgyakorlat növeli az íráskészséget.

Az *olvasást* folyamatosan és fokozatosan tanulják: a betűfelismerés után kapcsolják a betűket szótagokká, a szótagokat szavakká, s a szavakat mondatokká. A kottaolvasás globálisan, értelemszerűen történik: nem egyes hangokat olvasnak a tanulók, hanem motívumokat fog össze a tekintetük. Az egyenletes lüktetés serkenti az olvasót, hogy tekintete a hangoztatott dallamtöredék előtt járjon. Az így kifejlődött olvasási mód és kifejlett térérzék hatással van a betűolvasás folyamatosságára is: gyorsítja és zökkenésmentessé teszi az átmenetet a szótagolt olvasásról a folyamatos olvasásra. Az egyenletes tempójú, előirányú koncentráció csökkenti a hibás betűfelismerést, kiegyensúlyozza és egyenletessé teszi az olvasás tempóját. A dalok tanulásakor a szövegtanulás is olvasási gyakorlat.

Feltűnő a *számolási készség* ugrásszerű emelkedése is. A ritmustanulás során a gyermek előbb ösztönösen, majd tudatos módon oszt, összead, tehát számol. A ritmus átjárja egész testét s így testének minden részével érzékeli a ritmusértékeket, az értékek egymáshoz való viszonyát, a ritmusképleteket. A tanulók meglepő könnyen és természetesen értik meg a törtszámot, mint számtani fogalmat. Érthető, hiszen már I. osztályos koruk óta foglalkoznak egész-, fél-, negyed-és nyolcad hangértékekkel, vagyis törtértékekkel. A „törthangértékek” jól begyakorolt készsége megkönnyíti számukra „a tört, mint számtani fogalom” megértését.

Megnő a *tanulók beszéd- és fogalmazási készsége*: a népdalok szövege, azok költői szépsége tömör, egyszerű kifejezőmódról szoktatja a gyermekeket. A népdalokból megismert biológiai, táj leírásbeli fogalmak pedig természet- és földrajzi ismeretüket bővítik. Sok népdalunk kapcsolódik történelmi

eseményekhez vagy időszakokhoz, az így nyert ismeretek tehát a tanulók *történelmi és társadalmi* tájékozottságát tágítják.

A hallás fejlettsége növeli a *nyelvkészséget* az anyanyelv, valamint idegen nyelvek tanulása terén. Hozzájárul ehhez, hogy az énekórákon hozzászoktatott növendék ügyesen és pontosan utánozza a tanár szájmozgását, kiejtését, árnyalásait, előadásmódját.

A szinte naponta megtanult új dallamok – a hozzátartozó 2-3 versszaknyi szöveggel –, a rendszeres ritmus- és dallamdiktálás, amelynek során több ütemet kell emlékezetben tartani, majd leírni, nagy mértékben fejlesztik a memóriakészséget. Fejlett a gyermekek *koncentráló készsége* is: a többszólamú éneklés és ritmusgyakorlás, de pusztán a muzsika érzelmi hatása is a figyelem erős összpontosítására szoktatja, sőt, a többirányú koncentráció képességére is neveli őket. A fejlettesztétikaiérzék és hallási színérzékenység hatása világosan felismerhető a tanulók rajzkészsége vizsgálatánál. Segítséget nyújt a hangszeres játék a *manuálisfejlettség* terén; a zenei kifejezőképesség a *rajz és színbeli kifejezőmódra*, a zenei rendezettség a *formaérzék*re, a zenei elemzések a logikai készségre gyakorolnak kedvező hatást. A közös dalolás közösségi alkalmazkodásra nevel, egyben növeli az egyéni *felelősségérzetet*, s mindez együttesen a *közösségi szellemet*. A közös muzsikálás-dalolás teljesértékű munkát és figyelmet követel valamennyi tanulótól, aktivitásuk szokássá, természetessé válik – a közismereti órákon is. A fejlett esztétikai érzék kihat a *személyi és környezetbeli tisztaságra, ápoltságra, a közösség értéktárgyainak megóvására*.

A ritmusérzék fejlesztése a gyermekkorban nagyon jelentős. A kisgyermek lételeme a mozgás, e fogalom számára játékosságot, a felszabadult, oldott életformát, a vidámságot és a kellemes közérzetet jelenti. A szabad mozgás korlátozása vagy eltiltása (s a közismereti órákon óhatatlanul ez történik) élete beszűkítését, elszűrkülését jelenti a szemében, valami természetelleneset, amely ellen minden idegszálával tiltakozik. A gyermeki mozgásvágy kiaknázása a zeneoktatásban: a tanórák lehangulatósabb, legcélravezetőbb szakaszai. Különös jelentőségű a ritmusérzék s egyben a mozgáskészség fejlesztése a pubertás időszakában. A fizikai fejlődés egyenetlenségei miatt megbomlik a kamasz addigi testi harmóniája: a testarányos, ügyesen, formásan mozgó kisgyermek esetlenül csetlő-botló, nyakigláb kamasszá válik. E fizikai diszharmónia, a mozgási bizonytalanságokon, a szegletességen és esetlenségen túl, mély nyomokat vés a serdülő egész életritmusába, kihatással van egyébként is labilis hangulataira, kedélyállapotára, érzelmi életére, gátlásokat okozhat, s a

lelki defektusok egész sorát eredményezheti. A ritmikus mozgásgyakorlatok, s a mozgással egybekötött ritmusgyakorlatok éppen ezért nagy segítséget nyújtanak a fejlődő gyermeknek nemcsak zenei, hanem fizikai, s egészemberi alakulásában.

A naponkénti ének-zeneóra *kikapcsolódást*, pihenést is jelent. Színes, testet és érzelmeket megmozgató légköre *szellemileg felfrissülést* okoz, amely után új lendülettel látnak munkához, kevésbé fáradékonyak, munka teljesítményük magasabb színvonalú, magatartásuk fegyelmezettebb.

A *zenei általános* iskolákban végzett megfigyelések, felmérések és kísérletek nyomán az a következtetés vonható le, hogy itt *fejlettebb a tanulók gondolkodási tevékenysége*, mint a hagyományos általános iskolákban. S. Molnár Edit pszichológus és jelen tanulmány írója együttes vizsgálatot végeztek szépirodalmi szövegek megértésével kapcsolatban. A vizsgálat összesen 208 általános iskolás korú tanuló bevonásával történt két iskolában; ebből 84-en voltak *ének-zenei általános* iskolások.

A vizsgálat az általános iskola 5. és 8. osztályaiban történt. Mivel a vizsgálat idején a *zenei általános* iskola még nem jutott el a 8. osztályig, ezért itt a kísérlet a 7. osztály bevonásával történt. (Ennek ellenére a tapasztalat azt mutatta – mint az majd a továbbiakból ki is tűnik –, hogy a zenei 7. osztályosok teljesítménye minden tekintetben jobb volt, mint a hagyományos általános iskola 8. osztályosaié.)

A vizsgálat témája Móricz Zsigmond: *Ami megérthetetlen* című novellája volt. A tanulók kézhez kapták a novella sokszorosított példányait és így végezték el a feladatokat.

Valamennyi vizsgálatot két variációban végeztük. Az első variációban a tanulók önállóan, tanári irányítás nélkül olvasták a novellát és írásban válaszoltak a feladott kérdésekre. A második variációban a novellát irodalom órán dolgozták fel a tanulók, a kérdésekre pedig házi feladatként, írásban feleltek. A novella tanításának módja nem különbözött a kétféle iskolában, a tanulók teljesítménye között mégis eltérés mutatkozott – a *zenei általános* iskolások javára. Íme:

	5. osztály		7. osztály	8. osztály
	zenei	általános	zenei	általános
I. variáció	%	%	%	%
Helyes válasz	52,9	32,8	68,5	51,4
Rossz válasz	45,8	65,7	26,5	37,8
Nem válaszolt	1,3	1,5	5,0	10,7
II. variáció				
Helyes válasz	79,5	51,5	67,7	62,5
Rossz válasz	20,5	42,8	30,9	37,5
Nem válaszolt	—	5,7	1,4	—

A további elemzés számára a tanulók pszichológiai sajátosságainak négy fontos területét emeltük ki. Ezek a következők:

- I. Az emlékezés fejlettsége
- II. A gondolkodás rugalmassága
- III. Az érzelmi élet gazdagsága
- IV. Az aktivitás.

I. Az emlékezés fejlettsége

Az „A” vizsgálatban a feladat annak a mondatnak az aláhúzása volt, amely a tanuló véleménye szerint a legjobban kifejezi a novellalényegét.

A *zenei általános iskolában*, önálló szövegolvasás során (I. variáció) az 5. osztályos tanulók 91,1%-a, a 7. osztályos tanulók 95,8%-a ezt a feladatot rutinosan oldotta meg. Ez egyrészt abban nyilvánult meg, hogy a tanulók a novella elolvasása után azonnal hozzáfogtak a feladat megoldásához, nem kellett újra felolvasniuk a novellát, másrészt az olvasás után azonnal értették a novella lényegét és emlékeztek azokra a helyekre, amelyeket alá akartak húzni. Az *általános iskolában* a tanulók többsége az első feladat megoldása előtt még egyszer elolvasta a novellát. A kiválasztott mondat aláhúzása a második olvasással egyidőben történt. Ennek az volt az eredménye, hogy a tanulók egy része a novella cselekményének menete szempontjából fontos mondatokat, vagyis a novella vázlatát húzta alá. Az 5. osztályosok 21,2%-a és a 8. osztályosok 30%-a novella csaknem valamennyi mondatát aláhúzta. Az emlékezet fejlettségének különbsége a tanulók további feladat megoldásaiból is kitűnt. Az írásbeli munka közben a tanulóknak lehetőségük volt belenézni a szövegbe. A *zenei általános iskolában* ez csaknem egyáltalán nem fordult elő; a tanulók a novella szövege nélkül, önállóan, emlékezetükre támaszkodva dolgoztak. Az általános iskolás tanulók minden újabb feladat előtt újra olvasták a szöveget. Ebből arra lehetne következtetnünk, hogy válaszaik pontosabbak,

precízebbek voltak. A valóságban ez nem így volt. A szöveg állandó olvasgatása azt jelentette, hogy a tanulók válaszaikban mereven a szövegre tapadtak.

II. A gondolkodás rugalmassága

Abban az esetben beszélünk a tanulók gondolkodásának rugalmasságáról, ha adott feladatok megoldásához helyesen tudják felhasználni a megfelelő műveleteket, korábban szerzett ismereteiket eredményesen, gyorsan képesek aktualizálni, alkalmazni új feladatok megoldására, az egyes tantárgyakban szerzett tudásukat könnyen tudják más területen hasznosítani. A gondolkodás rugalmassága a novella megértése szempontjából is fontos szerepet játszik. Felsorolunk egy-két területet, ahol ez bebizonyosodott.

a) A lényeg felismerése (a mondanivaló felismerése a novella egyes adataiban).

	5. osztály		7. osztály	8. osztály
	zenei	általános	zenei	általános
	%	%	%	%
I. variáció	36,2	31,1	54,2	40,0
II. variáció	71,3	33,3	81,8	54,2

b) A gondolkodás fegyelmezettsége (kilépés a novella kereteiből). Olyan feleletek, amelyek a novella kereteiből való kilépést jelentik, a *zenei általános* iskolában csak elvétve találhatók, zömmel az általános iskolásokat jellemzik. Adatok bekapcsolása szerepelt a *zenei általános* iskolások feleleteiben is, ezek azonban olyan új adatok voltak, amelyek a megoldás irányát nem befolyásolták, amelyekkel a tanulók csupán kiegészítették az adatokat.

III. Az érzelmi élet gazdagsága.

Ha a tanulók gazdagabban, színesebben jelölnek meg bonyolultabb érzelmi szituációkat, írnak le jellemeket, az együtt jár a novella lényegének, mondanivalójának sikeresebb megértésével is.

A *zenei általános iskola* tanulói nagyobb arányban használtak az érzelmek jelölésére szolgáló fogalmakat, mint az általános iskolások. Még az 5. osztályban is, ahol a tanulók a jellemzést még nem tanulták, a tanulók 87,5%-a az érzelmek kifejezésére szolgáló elvontabb fogalmakat alkalmazott (dacos, önérzetes, öntudatos, együttérző, fölényes stb.). Az általános iskola 5. osztályos tanulóinak 51,2%-a ezt külső sajátosságok leírásával helyettesítette (kövér, sovány, gazdag, szegény, rongyos, munkanélküli stb.). A 7. illetve 8. osztályban mindkét iskolában kisebb a külső leírások aránya, de az érzelmek kifejezésére

szolgáló fogalmak alkalmazása a *zenei általános* iskolában 75 %, az általános iskolában 63,3°.

„Külön megvizsgáltuk azt, hogy az érzelmek jelölésére szolgáló fogalmakat helyesen használták-e a tanulók, íme: helyes fogalomhasználat *zenei általános* 5. osztály 50,3%, általános iskola 5. osztály 25,5%, *zenei általános* 7. osztály 60,5%, általános iskola 8. osztály 51,5% .

IV. A tanulók aktivitása

A tanulók aktivitásának tudatos, tervszerű és módszeres fejlesztése azt eredményezi, hogy a tanár és a tanulók közös munkájának teljesítménye kevesebb energiabefektetéssel is emelkedni fog. Eredmények a részterületekről.

a) A tanári aktivitás és a tanulói aktivitás együttese

Ebben az esetben a tanári kérdések és a tanulók feleleteinek aránya képezte az elemzés tárgyát.

	Tanári kérdés	Tanulók felelete	Osztály létszám
Zenei 5. osztály	25	65	22
Általános iskola 5. osztály	25	36	33
Zenei 7. osztály	25	47	24
Általános iskola 8. osztály	25	43	22

A tanári kérdések mennyisége és tartalma azonos a párhuzamos osztályokban. A számokból kiderül, hogy a *zenei általános* iskola tanulóinak több alkalmuk volt, hogy a tanult anyagot magán az órán begyakorolják.

b) A tanulók aktivitása a munka megszervezésében

A tanulók mindkét variációban 45 percet fordíthattak a novella feldolgozására. Az általános iskolában mindkét variációban kb. 10 percnyi időt vett el a munka megszervezése, az írószerszámok előkészítése, az írásbeli munka formája iránti kérdezősködés és a fegyelmezési problémák. A *zenei általános* iskolában hasonló szervezési nehézségek csaknem egyáltalán nem fordultak elő, ami a feladatok megoldására fordított tényleges időt növelte.

c) A tanulók aktivitása

Az általános iskolában a tanulók feleletei minden esetben a tanár kérdésére adott egyenes válaszok. A *zenei általánosban* a tanulók feleleteinek 25,8%-a

nem a tanár kérdéseire adott egyenes válaszok, hanem az előző tanuló feleleteihez kapcsolódó kiegészítések. Ez azt jelenti, hogy ezek a tanulók sokkal inkább egy kollektív munkának, mint a tanár-tanuló párbeszédnek voltak részesei.

Az említett kísérlet természetesen csak szerény töredéke annak az egyre szélesebb körű zenepszichológiai kísérletező munkának, amelyet kiváló szakemberek országsszerte folytatnak.

Az *ének-zenei általános* iskolák tanulói biztos alapot kapnak a zenei írásolvasás készségben, könnyedén leírják hallás vagy emlékezet után nehéz dallamokat és hibátlanul leénekelnek első látásra többszólamú kórusműveket. Tájékozottakká válnak a zenei stílusok és formák világában, ismerik és felismerik a jelentős zeneművészeti stíluskorszakok jellemzőit. Tisztában vannak a zenei formavilág sajátosságaival és törvényszerűségeivel, ismerik a szimfonikus zenekar hangszereit, tájékozottak az egyetemes és a magyar zenei történet kiemelkedő mesterei alkotásainak jelentősége felől, ismerik a zeneelmélet alapfogalmait és elemi szabályait.

A tapasztalatok szerint a zene ilyen középpontba helyezése ellenére sem válik a tanulók érdeklődési köre egyoldalúvá.

Pályaválasztásuk ugyanolyan színes és változatos, mint a hagyományos általános iskolák azonos korú növendékeié. Csak a legtehetségesebbek – a tanulók mintegy 8-10%-a – választják jövő élethivatásukul a zenét. A többiek a legkülönbözőbb gimnáziumokban vagy szakközépiskolákban folytatják tanulmányaikat, vagy mesterséget tanulnak, de valamennyien magukkal viszik a zenéről szerzett ismereteket, a muzsika szeretetét és azokat a hagyományosnál fejlettebb képességeket és készségeket, amelyeket a zenei nevelés új módszerei segítségével szereztek.

IV.

MIÉRT CSAK ROMBOLUNK (1991)³

Nakikorban, Dél-Dánia egyik legszebb városkájában tartotta alakuló közgyűlését az Európai Zeneakadémia (European Academy of Music). Az Európai Közösség – Anglia, Belgium, Dánia, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország – küldöttei két magyar zenei szakembert, Szőnyi Erzsébet ny. egyetemi tanárt, valamint e sorok íróját kérték föl „szaktanácsadónak”, miután az Akadémia legfőbb célja a

³ Parlando 1996/5-6.

zenei nevelésben tevékenykedő tanárok posztgraduális képzése. A felvázolt program értelmében egy kurzus 5 hónapos lesz. Tantárgyai: szolfézs, karvezetés, kargyakorlat, tanítási gyakorlat, hangképzés, zeneelmélet, partitúra játék, kíséret- és lapról játék (zongora). A tantárgyak többségét a „Kodály-Method”-ként ismert (és világszerte elismert!) magyar zenei nevelési módszer didaktikája és praxisa alapján tervezik. (Zárójelben: csak Dániában már mintegy 100 iskolában vezették be és alkalmazzák sikerrel az Axel Switzer (Dánia) és Friss Gábor (Magyarország) által közösen írt négykötetes „MI-RE-DO” -szolfézszt. S ez csak egy kis ország, szinte felsorolhatatlan, merre a világon alkalmazzák a kitűnő magyar zenetanárok elterjesztette elméletet és gyakorlatot.

A teljes írás itt olvasható: [1996/5-6.](#) (8. oldaltól)

Friss Gábor társalkotóként vett részt az alábbi sikeres könyvek megszületésében:

